

Egy régi könyvtáros-mohikán emlékeiből

Ahogy lehet(ett)

Útnakindításul

Több-kevesebb folyamatossággal talán érdemes közreadnom tényszerűen, vagy szubjektíven, esetleg anekdotikusan élményeket időrend nélkül, a könyvtárügyben eltöltött több mint 40 év történéseiből epizódokat. Ezek közül nem egynek már egyedüli, vagy nagyon ritka résztvevője, vagy emlékező-őrzője vagyok. A történések egy részének aligha található, vagy csak nagyon nehezen írásos nyoma. Némelyek a maguk idejében nem is kívántak írásbeli rögzítést, akár akkori jelentőség nélküliségüktől, vagy éppen jelentőségüktől-kényességüktől fogva.

Szólok egyebek között az 50-es évek elejei könyvmentési akcióról, anekdotikussá vált grúziai tanulmányútról, a népkönyvtári statisztika rejtelméről, az OSZK várbeli elhelyezésének nehezen elhárított zanzásítási törekvéseiről, egy 20 nációból toborzott személyzettel megáldott könyvtár furcsaságairól és hasonlókról.

Az emlékező sajátosságai

Egyfelől, a „történelem vaspatájának” tudható be a Rajk-pert követő pályamódosításom diplomáciai munkából könyvtári területre (ilyesmi jónéhány történt akkoriban). A második világháború előtt sem volt ismeretlen a pályamódosítás könyvtárak irányába, mint pl. az ADOB-osoké (Állástalan Diplomások Országos Bizottsága). Jőmagam azon kevesek közé tartozom, akik valóban végig is járták a szakma grádicsainak szinte valamennyi fokát, szó szoros értelemben a deklasszálódott értelmiségiekkel működtetett Kálmán utcai könyvmentő pincétől – eljutva az Akadémiai Könyvtár főigazgatói posztjáig (közben 7 évig a genfi ENSZ Könyvtár vezetéséig). *Másfelől*, a szakma sok típusú intézményében és munkaterületén fordultam meg, mint a könyvmentés, közkönyvtári szervezés, dokumentáció, tudományos könyvtár, nemzetközi szervezet. Végül, sajátosságként talán az is megemlíthető, hogy végig a pályán maradtam akkor is, amikor a pályamódosítás kényszerűsége ezt már nem indokolta (nem szólva különböző kísértésekről). Ez nem öndicséret, hanem a szerencsés választás hangoztatása.

A mai és az elkövetkező könyvtáros generációnak az elmondott epizódok a szakma meg egy kicsit a magyar és a nemzetközi kulturális igazgatás utóbbi 40 évébe nyújtanak bepillantást. Hátha más „régimohikának” is megszólalnak? Ne kutatási eredményeket várjanak a kollégák ezektől az emlékezésektől, hanem

akár tévedésektől sem mentes „ahogy lehet(ett)” pillanatképeket. Olyasmi ez, mint belehallgatni egy hivatásként megszeretett és vállalt szakmai közel fél évszázadnak egyre halkuló muzsikájába.

Az első magyar dokumentációs hálózatról

Ugyan nem ígértem kronológiát, mégis a pályakezdés első szólamával kell kezdenem, amely egybeesik az első magyar dokumentációs hálózat alakulásával.

Kevesen emlékeznek rá, hogy Magyarországon a szervezett és intézményesített dokumentáció, mint megannyi más közérdekű kezdeményezés és történelem folyamán, a Magyar Tudományos Akadémiához fűződik. A régebbi előzményekről, mint amilyen a Technológiai Könyvtár (OMK–OMIKK elődje), *Káplán Géza* úttörő munkássága és egyéb kezdemények leírása és elemzése már átvezet a kutatás szférájába.

Az MTA dokumentációs szervezete létrejöttének több eredője volt:

- a szovjet szakirodalom ismertetése, főleg teljes szövegű fordítások útján,
- a dokumentáció jelentőségének korai felismerése a termelésben és a tudományos munkában,
- a háború miatt kiesett ismeretek részleges szakirodalmi pótlása,
- a témaszerinti egységes szakirodalmi osztályozás, az ETO elterjesztése és gondozása,
- az Akadémiának, mint a magyar tudományosság képviselőjének kezdeményező-szervező munkájának egyik megnyilvánulási formája.

Nem néztem utána levéltári anyagoknak, különféle történeti tanulmányoknak, de ezek lehettek a fő motívumok.

A dokumentációs hálózat a következőkből állt: Országos Dokumentációs Központ, orvosi, mezőgazdasági, műszaki, közgazdasági és irodalomtudományi dokumentációs központok. Ezek az ágazati információs szervezetek bizonyos mértékű úttörő munkát is végeztek (szakszótárak összeállítása, a korábban Magyarországon hozzáférhetetlen orosz nyelvű szakirodalom megismertetése – aminek teherátvitelként viszont a kor szokásainak megfelelően alaposan ráakódottak egyoldalú politikai megfontolások).

E hálózathoz két név említése feltétlenül ide kívánkozik. *Haász Árpád* közgazdász, egyetemi tanár és *dr. Lázár Péter*, az ODK elnöke és tudományos osztályvezetője. Az első, a kor szellemével nem egyező toleranciát és nagyvonalúságot képviselte, míg a második a tudományos felkészültséget, szakmai ismereteket. Jőmagam a Közgazdasági Dokumentációs Központban kezdtem, majd az ODK-ban folytattam mint egyszemélyes szervezési osztály vezetője.

A már említett „történelmi vaspata” azonban néhány hónapi dokumentációs tevékenység után ismét utolért, innen is továbbbrúgott, ezúttal a legsötétebb mélységbe (Andrássy út 60). Ekkor döböntem rá, hogy az a legkeservesebb, amikor az embert saját zászlójának rúdjaival verik fejbe, de erről nem többet.

Az MTA dokumentációs hálózata nem élt hosszú időt, mindössze két-három évig húzta. Megszüntetésének okairól nincs közvetlen tapasztalatom. Azt hi-

szem, egyfelől nem tudta igazán indokolni hasznosságát, másfelől a konszolidálódott politikának már nem volt szüksége rá, továbbá az MTA figyelme a kutatóintézetek megalapítására összpontosított. Az ODK utódszervezeteként is működött az Országos Könyvtári Központ (ennek utóda lett a Népkönyvtári Központ), míg az ágazati dokumentációs szervezetek jogutód nélkül szűntek meg, vagy beépültek szakkönyvtárakba, mint pl. a Műszaki Dokumentációs Központ. A magyar könyvtárügy mindmáig egyik nagy *vívmányának* tartom, hogy a dokumentáció, mai szóhasználattal a szakirodalmi információ, a könyvtárakba épült be és nem alakultak ki a térség országaihoz hasonlóan párhuzamos szervezetek. De ez már egy másik fejezete a szakma történetének.

(Folytatás: Statisztika a Népkönyvtári Központban és egyéb történetek)

(A szerzőnek e témakörű írásait esetenként Hortobágyi László és Szikszai Béla (nem hivatásos rajzoló) karikatúráival illusztráljuk, amelyek a könyvtári-információs szakma egészéhez tartoznak, nem pedig egy adott íráshoz.)

Rózsa György

Petrik Géza élete és munkássága

Kultúránk részévé vált, hogy az idő ritmusához igazodva megemlékezünk a történelmünkben nagyszerű dolgokat, kiemelkedő teljesítményeket nyújtó emberek életéről és munkásságáról, mert olyan dinamikus, emberközpontú világlátás él bennünk, amely fontosnak tartja az emberi erőfeszítést, és hisz abban, hogy az emberi cselekedetek nagy dolgokat vihetnek végbe.

Nemzeti bibliográfiánk történelmében ilyen megemlékezésre méltóan nagy dolgot cselekvő ember volt Petrik Géza, aki 150 éve, 1845. október 3-án született a Pozsony vármegyei Alsószeliben, ahol apja, Petrik János Jakab, az evangélikus gyülekezet lelkésze volt. Amikor 1853-ban a lelkészt a soproni evangélikus főtanoda meghívta tanárának, a család Sopronba költözött, a Petrik Géza itt, a főtanodában kezdte meg 1856-ban gimnáziumi tanulmányait. Bár jeles tanuló volt, mégis, az ötödik osztályt be sem fejezve 1861. július 1-jétől könyvkereskedő-tanulónak állt be a soproni Seyring és Hennicke cég könyv-, mű- és zeneműkereskedésébe. Hároméves tanulói idejét letöltve Pestre kíváncszott, tovább akarta fejleszteni képzettségét. Seyring Adolf az 1864. november 1-jén kelt elbocsájtó ajánlólevélbe életmódjában jólneveltnek és műveltnek, kötelezettségében igyekvőnek, üzleti feladatokat pedig szorgalmasnak és pontosnak jellemezte a 19 éves fiatalembert, aki elhagyva Sopront, Lauffer Vilmos Váci utcai könyvkereskedésében kezdett dolgozni.

Ebben az időben a Bécsben megjelenő könyvkereskedői szaklap, az Oesterreichische Buchhändler-Correspondenz számára a pesti Lauffer-könyvkereske-